

Simeon Mihalkov

(Bulgaria, Sofia University *St. Kliment Ohridski*)

Ancient Greek and Old Bulgarian Elements in Contemporary Greek and Bulgarian Slang

Abstract: The article deals with archaic linguistic elements in contemporary Greek and Bulgarian. The author studies the ways in which Ancient Greek and Old Bulgarian historicisms and phraseologisms enter the slang as well as the causes for this process. The main subject of research is the emergence of the so-called archaic neologisms in the two Balkan languages, i.e. words and expressions with archaic equivalents which have been revived in the contemporary spoken language.

Key words: archaisms, neologisms, Greek, Bulgarian, slang

Симеон Михалков

(България, Софийски университет „Св. Климент Охридски“)

Архаични неологизми в съвременния гръцки и български сленг

Разкопките в аргото водят до открития на всяка стъпка. Проучването и задълбочаването на този необикновен говор откриват път към тайнствената точка на взаимното пресичане между порядъчното и прокълнатото общество.

Из „Клетниците“,
Книга седма, В. Юго

Сред най-забележителните прояви на младежките социални говори се отличават процесът на формиране на нови изразни средства и смисловото преобразуване на лексикални и фразеологични единици, заимствани от най-разнообразни източници. Старобългарският и старогръцкият език също не представляват изключение от тази социолингвистична закономерност за търсене на необичайни, нестандартни и непопулярни извори на словесен запас. Основният въпрос, с който се занимават социолингвистите във връзка с езиковата промяна, се нарича проблем на активирането (actuation problem) и се формулира от Weinreich, Labov & Herzog (1968, 102) по следния начин: „Защо в даден момент от развитието на езика се наблюдава промяна на определен езиков елемент в даден език, но в други езици със същите характеристики като изследвания или в същия този наблюдаван език в друг момент от неговото развитие такава промяна не се наблюдава?“. Въпросът е в кой етап от развитието на езика и в какви ситуации младите активират архаичните неологизми в своето общуване? Отговор може да бъде потърсен чрез анализиране на процеса за навлизането на старобългарски и старогръцки лексеми, историзми и фразеологизми в съвременния гръцки и български сленг, както и техния характер. Наблюденията потказват, че този процес, както се очаква, не се осъществява само чрез способите на студентското арго, разбираемо само в тесен филологически кръг като inside или in-group jokes, но и чрез други механизми, благодарение на които някои архаични и класически значения и звучения не само излизат от тесния кръг на

тяхната употреба, но и се превръщат в култови емблеми на съвременния сленг. Звучи оксиморонно, но именно някои такива архаични неологизми, които ще бъдат разглеждани по-долу, стават изключително актуални в съвременния сленг в даден етап от развитието му.

В центъра на настоящото изследване е поставена появата и проявленията на т. нар. *архаични неологизми*. Примери за такива лексеми са разглеждани паралелно в гръцки и български – два балкански езика, които по сходен начин възобновяват остарели и дори изчезнали лингвистични запаси от езиковото и съответно – от историческото си минало.

Въпросът е дали тези *старинни словесни нововъведения*, както може да бъде преведен на български терминът „архаичен неологизъм“, в контекста на съвременния жаргон могат да бъдат определени като неологизми или са просто заимствани остарели значения и звучения, попълнили празноти и липсващи значения, обогатяващи семантиката, и създаващи синоними в съвременния език? Отговорът на този въпрос се крие във функцията, която архаичните елементи изпълняват за нуждите на сленга.

Заимстването на лексикални единици може да бъде разграничено от словопроизводството, но според чешкия езиковед Докулил (Докулил 1962: 36/Dokulil 1962: 36) заимстването на елементи в социолекта „се докосва до същинското словообразуване“. Причината за това е активността на заимстващия словотворец да се насочи точно към определени източници (в случая старогръцки и старобългарски), да извлече конкретни лексикални значения от семантичния им спектър и да ги постави в нов контекст, адаптирайки ги към средата на младежкия сленг. Според езиковеда Стойко Стойков (Стойков 1945: 73/Stoykov 1945: 73) „именно заимстването се нарежда на първо място като начин на словообразуване и средство за внасяне на нови думи в различните социални говори през определени периоди от развитието на езика“. Видът на заемките се явява показател за т. нар. екстралингвистична информация във връзка с контактите, интересите и вкусовете на говорещия и социалната група, към която принадлежи. В това отношение старогръцкият и старобългарският не са източник-фаворит, но според едно основно социолингвистично правило те са атрактивен извор на лексеми за младежките социолекти, а именно в следствие на закономерността, че:

Честотата, с която дадена дума се среща в езика, или пък обстоятелството, че е напълно неизвестна на масата говорещи е критерият, който я прави необичайна и странна за контекста, в същото време ѝ дава пропуск да навлезе в младежкия социолект като ефективна за нуждите на сленга (Карастойчева 1988: 58-61).

В подкрепа на този феномен по-надолу се разглеждат няколко примера със старогръцки и старобългарски лексеми, навлезли в съвременния младежки сленг на тези два балкански езика, успели чрез еднакви способи като медии, литература и публичното говорене да възкресят някои значения и звучения от тези, т. нар. „умрели“ езици.

В тесния смисъл на заимстването старобългарски думи се срещат на първо място в речта на тези, които имат пряк досег до този език – българисти, слависти, русисти, ученици от Класическата гимназия и Семинарията и съответно неоелинисти и учени, занимаващи се с класическа филология. Феноменът се проявява предимно в периода, в който се изучава старобългарски/старогръцки език и може да бъде отнесен към групата на т. нар. *студентски сленг*. Студентите от всяка специалност си служат умишлено със семантично трансформирани термини от своята област, за които останалите младежи нямат компетентност. В това отношение употребата на старогръцки и старобългарски елементи в младежкия сленг може да бъде характеризирана като вид *inside jokes* – шеги или остроумия, създадени между двама или повече души, които никой друг, освен тези няколко души, не е в състояние да разбере, докато не получи разяснение. Нефилолози-

те не използват старобългарски лексеми, макар че по-долу ще бъдат разгледани достатъчно показателни случаи с лексеми, навлезли в масова употреба.

Архаичните елементи в сленга навлизат не само на лексикално, но и на фонетично езиково равнище. Една група старобългарски думи получават „пропуск“ за студентския младежки сленг благодарение на необичайния си фонетичен заряд. Такива са: „говендо“, използвано като синоним на „глупак“ или „простак“, запазвайки старобългарското звучене на малката носовка „ен“, с цел придаване изразителност на описаното явление. Друга такава употреба на лексема в старобългарския ѝ вид е „зомб“ вместо „зъб“, с привнасянето на звученето на голямата носовка „он“. По фонетична аналогия със старобългарски зубърът, т. е. студентът, който е много отдаден на ученето, може да бъде назован „зонбър“. Също така са засвидетелствани заемки на лексеми от популярни старобългарски откъси от текстове като: „имяхон“, използвано вместо глагола „имаха“ от популярен откъс от текста на Черноризец Храбър „За буквите“. От най-често срещаните в текстовете думи студентите филолози са заимствали и „книгъ“ – „книги, учебници“.

По подобен начин и гръцките студенти-филолози използват архаични нововъведения в речника си. Такъв пример от гръцкия студентски сленг е „τρέχεδεϊπνος“¹ „този, който тича навсякъде, където го канят, стига да има нещо, което е безплатно, „на аванта“, или с други думи, „авантаджия“, преведено на много изискан език от времето на Плутарх, от което се получава комичен ефект. Чрез използването на изтънчена дума се описва вулгарен феномен и по този начин се засилва ефекта от използването ѝ. Друга лексема, навлязла в разговорната съвременна реч благодарение на антични класически текстове е наречieto „αβλεπί“ „не подлежи на коментар; по лесен начин“, което също така би могло да се изравни на редица съвременни еквиваленти на наречия, използвани при съгласие с лекота като: *αεράτα*, *άκολα*, *ανοιχτά*, *για πλάκα*, *γκαραντί*, *εύκολα*, *κανονικά*, *σβηστά*, *στάνταρ*, *χαλαρά*². (семантично съответстващи на българските: с лека ръка, без труд, без усилие, като на шега, гарантирано, лесно, естествено, по тънката линия, лежерно) По подобен комичен начин са образувани наречията *πετάδη* и *τροχάδη*, които се използват, когато нещо трябва да се извърши много бързо. Лексемите са образувани като към съвременните глаголи за *летя* ‘πετάω’ и *тичам* ‘τρέχω’ са добавени несъвместими старогръцки окончания за наречие. Със старогръцко окончание е и означението за *нацепеняк* – ‘φέτες’, което в архаизирания си вариант може да означава иронично и тъкмо обратното – ‘κορμαρίων’ (припокриващо се семантично с българското *туловище*).

На старобългарски се превеждат и устойчиви словосъчетания, съставят се студентски афоризми. Пример:

Ама че донбова глава!

Имяхон си хас това да стане!

Кто хочет много знати, ему подобае мало спати и много читати.

¹ <<https://www.slang.gr/lemma/14986-trexeideipnos>> (10.03. 2020)

² <<https://www.slang.gr/lemma/14912-ablepi>> (10.03. 2020)

По подобен начин и гърците придават архаичен вид на някои модерни устойчиви изрази. В приложените по-долу примери архаизирането на съвременни фразеологизми се проявява както на фонетично, така и на морфологично равнище, чрез старогръцки наставки към съвременни думи и фрази като: *μη προτρεχέτω γιατί χεζέτω!*, което е старогръцка перифраза на израза *όλοιος βιάζεται σκοντάφτει*, съответстващо донякъде на българското: „Бързата кучка слепи ги ражда“ или „Бързата работа – срам за майстора“ – *‘μη βιάζεσαι γιατί θα την χέσεις την κατάσταση’* (*‘θα το ματιάξεις και θα πάει κάτι στραβά’*) („Не бързай, защото се осереш в ситуацията (ще го урочасаш и ще се развали)“). Друг подобен съвременен гръцки жаргонен израз, на който умишлено гърците са придали старогръцко звучене, е: *‘πράττειν κατά το καυλούν’*³, определен в онлайн речника *slang.gr* като „археосленг“. Използва се, когато някой прави „каквото му скимне“ или буквално „каквото му е кеф на оная работа“ и представлява архаизиране на израза *καθένας με την καύλα του* (букв. „всеки каквото го възбужда“, отговарящо семантично на „всеки луд с номера си“).

И в двата разглеждани израза целта е постигане на комичен ефект, затова са търсени неадекватни форми с умишлено променена парадигма. В повечето случаи придаването на архаичен вид на съвременните фрази не е обосновано във връзка граматическите правила на езика. Целта не е спазване на граматическата коректност, а постигане на ефект на излъгано очакване и оригиналност чрез старинно, неадекватно звучене и форма. По същество явлението, което тук разглеждаме: *археосленг*, се състои от изкуствено променени съвременни изрази, на които чрез морфологични или фонетични промени се придава архаично звучене и форма. Такъв пример за съчетаване на архаично и жаргонно звучене е изразът *στην παρούσα φάση*⁴ („към настоящия момент (букв. в настоящата фаза)“), комбиниращ езика на улицата и изискания салонен език. Това е точката на „взаимното пресичане между порядъчното и прокълнатото общество“, за която пише Виктор Юго, вглеждайки се в така наречените „тайни езици“ и аргото, което е неизчерпаем източник за младежките социолекти. Изразът съчетава старогръцко причастие и една дума, която с честотата си на употреба и значение изцяло отговаря на определението „паразитна“ – *φάση*. Дума, която се отбягва от тези, които претендират за изисканост. Това е израз, който в онлайн речника *slang.gr* е определен като паспорт. Това е така, защото се използва както от изискания, за да даде отвор за по-младите нападатели, така и обратното – от някой либерален новатор в езика, който иска „да се направи на езиковеда Бабиниотис“, който израз донякъде се припокрива с българското „Да се прави на по-голям католик от папата“ (също вид историзъм).

Сравнително по-често в сленга се срещат битували в българския език, но вече остарели лексикални единици от домашен и чужд произход, които въпреки чуждия си произход в широкия смисъл на понятието, могат да бъдат класифицирани като елементи от стария български език в младежкото арго. Тези стари български елементи са използвани с по-голяма честота в младежкото общуване с експресивна цел. Вероятно този феномен се дължи на излъчване по телевизията или под формата на радиопиеси на някои комедии като „Криворазбраната цивилизация“ от Д. Войников, „Михаил Мишкоед“ от С. Доброплодни, „Кандидати за слава“ от Ив. Вазов, вследствие на които в социолектите се актуализират архаични лексеми. Например *берберин* вместо ‘фризьор’, *даскал* вместо ‘учител’, *саат* – ‘часовник’, *даскало* – ‘училище’, *табла* – ‘училищна черна дъска’, *неблагополучен* – ‘нешастен’, *онъйзи* – ‘онази’, *тогива* – ‘тогава’, *тъйзи* – ‘та-

³ <<https://www.slang.gr/lemma/15802-prattein-kata-to-kauloun>> (10.03. 2020)

⁴ <<https://www.slang.gr/lemma/23543-stin-parousa-fasi>> (10.03. 2020)

зи', удължа – 'правя услуга, за която лицето се чувства задължено да се отплати'.
Например:

Мож ли мъ запозна с тайзи дама?

Ох, колко съм неблагоприятна.

Много ме удължи с тойзи жест.

По аналогичен начин, в следствие на излъчването на сериала „На Константин и Елени“ в младежкия говор на гърците навлизат множество думи и изрази, подражаващи на старогръцки или катаревуса. По-младите поколения преоткриват и превръщат в разговорен жаргон елементи от катаревуса благодарение на известния телевизионен професор Константинос Кантакузинос, който не пропуска възможност да подхранва имиджа си на интелектуалец чрез архаичния си начин на изразяване и византийския си речников запас. Така от само себе си, чрез особеностите се на изразяване, придобива абсурден и ироничен нюанс, когато се използва в ежедневната реч. Пример за навлязла в употреба дума от сериала е старогръцкото наречие *τά μάλα*, което означава просто 'много – πολύ'⁵, като при употребата му се създава комичен ефект, поради факта, че за изразяването на нещо толкова просто се използва архаична форма. Подобно усещане за ирония създава като цяло употребата на неразбираеми византийски думи, които героите на сериала отново вкарват в употреба, игнорирайки вечното разделение между говоримия гръцки, наричан още *μαλλιάρη*, или език на площада и пуританския език, наречен катаревуса, като по този начин съчетава две несъвместими категории и постига комичен ефект.

⁵< <https://www.slang.gr/lemma/19048-ta-mala>> (10.03. 2020)

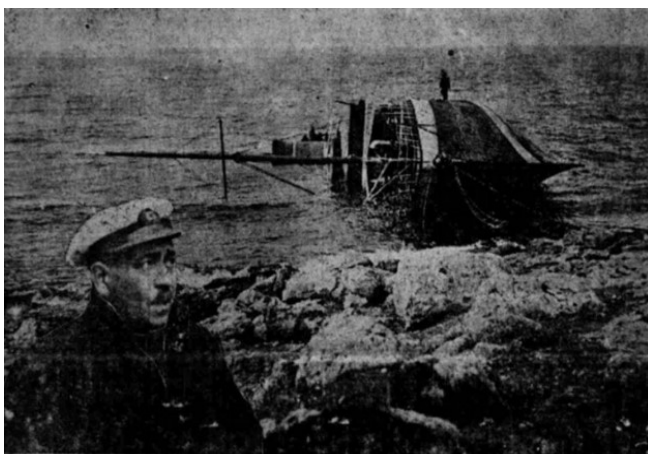
Друг любим негов похват е да използва в неформален контекст вместо *чао* или аудио (τσάο, αὐτίο) по-официалното, отново характерно за катаревуса *εις το επανιδεῖν*, което е калкиран превод на френското „довиждане“ – au revoir, налично във всички бал-

кански езици (срв. рум. la revedere), както и гръцката дума за WC – ανακουφιστήριο, аналогично на българското ‘нужник’, както и поздравя ‘*да си здрав, здравей*’ – ἐρρωσθε – старогръцкото *здравейте* или ἐρρωσο – старогръцкото *здравей* или целия израз Ἐρρωσθε καὶ ευδαιμονεῖτε. Отново израз, въведен от проф. Константинос Кантакузинос от прочутия сериал *της εκδιδομένης επί χρήμασι το σιδηροῦν κύκλιδωμά*⁶, който може да бъде причислен към предишната разгледана категория на археосленг и е буквален превод на не-съвместимо в катаревуса или във византийския гръцки понятие от Новата история, а именно на израза *Της πούτανας το κάγκελο!* – ‘парапетът на

проститутката’, което място е със същата функция, като „Лъвов мост“ или Околовръстното шосе за София или някогашна Лададика като квартал на проституцията за Солун, който днес няма славата на бордей, но е възпят като такъв в песен на Митропанос. На такова място също се намира точката, топосът на „взаимното пресичане между порядъчното и прокълнатото общество“, за която пише Виктор Юго. Изразът *Της πούτανας το κάγκελο* или *της πούτανας το μαγκάλι* се използва да обозначи шумно, неприветливо и диво място. Съответства по семантични показатели на българското „бордей“ – нечислото място за разврат. Изразът произлиза от атинската градска легенда, че преди войната, но също така и през годините след нея, когато Съюзническият флот е акостирал в залива Фалирос, тогавашните жрици на любовта се събирали на голямата метална платформа, която тогава е била на крайбрежната линия на Нео Фалиро. Те били разпознавани по това, че се облягали от дясната страна на парапета (κάγκελο), която гледала към Акропола, докато очаквали идващите потенциални клиенти, които да ги разпознаят на публично уговореното място и начин на срещи. Когато обаче флотът не акостирал и потенциалните клиенти съответно не се появявали и парапетите оставали празни – и децата, и родителите се облягали на същия този железен парапет, отбелязвайки че са на мястото на „парапета на проституцията“.

⁶< <https://www.slang.gr/definition/2934-tis-ekdidomenis-epi-xrimasi-to-sidiroun-kigklidoma>> (10.03.2020)

От друга градска легенда, в която обаче също е залегнала истинска история, произлиза изразът της Πόπης. Става въпрос за корабокрушение, случило се през 20-те години с параход, наречен „Попи“, който става собственост на гръцки магнат от това време и е превърнат във ферибот. На 27 ноември 1934 г. със 122 пътници и стоки „Попи“ се блъска в скалите около Касиди, на миля след нос Микро Кавури. По онова време офицерите и екипажът на кораба са по-загрижени за стоката, отколкото за пътниците. Те дават приоритет на разтоварването на сиреня, а не на спасяването на пътниците. Корабът вече започнал да се накланя надясно, а пътниците в паника се опитвали да се спасят. Въпреки че корабът не потънал, 11 души загубили живота си и така от настъпилата суматоха произлиза фразата, която и до днес се използва в гръцкия сленг, особено сред младите, της Πόπης, от който по-късно се е развил и силно употребяваният израз της πούτανας γίνεται „стана Попи!“ – т. е. бъркотия, суматоха, объркано положение, навалица. Среща се дори вариант на израза της Πάολας γίνεται поради големия интерес при участия на певицата Паола.

В случаите, когато сленгизмите имат идентично значение със значението на остарелите думи, особено когато са и разговорни (*даскал, школо*), възниква въпросът дали тези архаични елементи са част от сленга или са просто разговорни или диалектни лексеми? Причината да класифицираме тези примери към групата на архаичните неологизми, като сленгизми, е спецификата на употребата им като част от младежкия социолект, а именно – че в говора на младежите те се употребяват не като разговорни или синоними с цел да се избегне повторение, а с цел да изразят определено отношение към даден феномен, както и да се отчете фактът, че са на мода само през определен период от време. (Карастойчева:1988). Затова и самите ученици и студенти заявяват: „Сега никой не говори така“. Експресивността на тези думи е силна с това, че са остарели, неутрални в езика на по-възрастните, но експресивни в езика на младите. Затова, употребени в младежката реч, те са различни, винаги насочени към крайностите.

Една от тези крайности е използването на така наречените архаизми и тук можем да разграничим основните видове архаизми. Самият термин „архаизъм“ (от гръцки: ἀρχαϊκός 'старомоден, антикварен', и ἀρχαῖος 'древен') обозначава каквато и да е дума или форма с остаряло звучене, излязла от широка употреба. Синоним или близка по смисъл до думата архаизъм е рядката, остаряла дума. За разлика от историзмите, архаизмите са думи, които имат синоними с активна употреба в съвременния език.

Историзмите, за разлика от архаизмите, често са свързани с конкретни исторически или литературни имена и събития. Интересен пример за исторически фразеологизъм е словосъчетанието *като византиец след битката при Върбишкия проход*, чиято история е всеизвестна за българския читател. Също така в тази категория може бъде

причислен фразеологизмът *от кол и въже* – събрани от всякакви прослойки хора, събирани на несъвместими категории, по което е идентичен с формирането на значението на разгледаните по-горе гръцки фразеологизми, отнасящи се до конкретни исторически практики от миналото, които не са се запазили в съвременната действителност, но са запазени в съвременния език. Изразът се отнася за престъпници, осъдени на набиване на кол или на обесване.

Хора, събрани от кол и въже, грозни, страшни, някои облечени само в дрипи, тъй че месата им се виждаха, някои в скъпи дрехи, натежали от сърма и гайтани (Йордан Йовков „Индже“).

Към тези историзми могат да бъдат причислени и изразите *когато свинкя влезе у джамия*, т.е. „никога“, както и *оплачи се на арменския поп* – за ситуация, в която някой е претърпял несправедливост, но няма какво да направи по въпроса. Арменският поп е този, на когото винаги може да отиде да се оплаче, ако поиска – така или иначе, нищо няма да се промени. Пряко произлиза от арменския владика в Диарбекир в Османския период, при когото можели да се оплакват българските заточеници там като на представител на православието. Дори да имал добро желание, имал малки правомощия.

Други примери са историзми, активни в жаргона:

китаб 'книга', разг. 'документ, ученически бележник';

конак 'учреждение по време на османското робство', развило се в 'училище'. Честа е била практиката първите училища след Освобождението да се помещават в конаци (например в Мелник) и така значението на думата се развива исторически в младежкия сленг;

клепало 'окачена дървена или желязна дъска, която удрят вместо черковна камбана', 'училищен звънец' (употребява се и за електрически звънец);

папуци от гръцки 'меки кожени обувки, като чехли', развило се в 'обувки' по принцип;

тапия остар. 'нотариален акт' прен. разг. 'документ', 'бележка за извиняване на отсъствия от учебни занятия' или иронично 'диплома', която е ненужна;

юлар 'вратовръзка';

чакмак от турски, остар. 'огниво' – в младежкия сленг 'кибрит, запалка'. Със същото значение се използва и в кипърски гръцки.

За назоваване на понятия от училищната практика се преосмислят лексеми с архаични нюанси, но със синоними в съвременния български език. Например:

калем 'молив' – за автоматична писалка, химикалка;

сметка 'изчисление', 'аритметична или алгебрична задача' „Не съм си решил сметките.“ Макар и рядко, умишлено се използва и лексика, свойствена на изисканите и строго книжовни езикови прояви, но неуместна в сферата на устното общуване, особено между близки хора. От ученическия сленг думата е навлязла в мутренското арго като „разчистване на сметки“;

абдикирал 'избягал от час';

инсталирам 'поставям';

конфискувам, изземвам 'вземам без намерение да върна';

манкирам 'бягам от учебни занятия';

национализирам (преди 44 г.) или *приватизирам* (след 44 г. до сега) 'вземам, без намерение да върна';

създател 'родител';

циркулирам 'разхождам се';

Обикновено пренасянето на названието се осъществява по метафоричен път. В по-редки случаи се наблюдава разширяване на значението (*калем, папуци*). Абсурдността на архаичните и книжовните думи в съвременната фраза се осъзнава ясно от младите, но архаизацията или неуместната помпозност са преднамерено търсени, защото смесват актуална и архаична, разговорна и високопарна лексика в един плануван и търсен комичен ефект. Историзмите, за разлика от архаичните неологизми, нямат толкова засилена честота на употреба в младежкия сленг, освен ако спецификата на контекста не го предизвиква.

Неизвестният за нас пример за гръцки историзъм, който много често се използва в гръцкия съвременен жаргон и затова може да бъде определен и като архаичен неологизъм, е изразът *το μουνί σέρνει καράβι*⁷, което буквално се превежда като „пунктата влачи кораба“. На пръв поглед фразата няма нищо общо с историята и звучи като една от многото измислени, несериозни младежки игри на сленга, определяни от самия сленг като „изцепки“. Но всъщност този израз също е пример за „взаимното пресичане между порядъчното и прокълнатото общество“, за която пише Виктор Юго, показателен за ценителите на античната, класическата култура, но и пример за пуританите, отвращаващи се от нецензурния език, че сленгът е част от културната история на света и на езика като едно цяло с неговите най-светли и най-мрачни проявления. Анализ на това как възниква изразът обаче показва, че неговите корени са много по-дълбоки, дори антични. В Древна Гърция не е съществувал Коринтският канал. Пелопонес е бил обединен с континентална Гърция и всеки, който желаел да отиде до Пирея по море, трябвало да направи обиколка на целия Пелопонес. Но древните гърци били измислили не по-малко уморителна алтернатива. Те прекарвали лодките като ги търкаляли по стволите на дърветата и така ги местели по сушата, за да избегнат дългата обиколка на Пелопонес по море. Болезнена алтернатива, но по пътя, който продължавал с дни, имало няколко публични дома с красиви, нетърпеливи и добре поддържани момичета. Моряците, по очевидни причини, предпочитали твърдия, скалист път и сводниците казвали: „пунктата влачи лодка“, която фраза има изключително честа употреба в съвременния гръцки младежки социолект. Накратко, това е жаргонен елемент, запазил се в езика над 2500 години и това е документирано. Използва се, когато за дадена сексуална облага си склонен да извършиш непосилна, изглеждаща невъзможна работа, както и в случаи, когато богати мъже са склонни на големи отстъпки и жестове с цел близост до жени. Създаден е и евфимизиран вариант на израза: *„Το νινί σέρνει καράβι“* – „бебето тегли кораба“. В известна степен семантично гръцката фраза „пунктата влачи кораба“ се припокри-

⁷ <<https://www.mixanitouxronou.gr/to-serni-karavi-mia-frasi-pou-antechi-2500-chronia-ke-inc-apolita-tekmiriomeni/>> (10.03. 2020)

ва с българското: „Интереса клати феса“, който също може да бъде определен като израз-историзъм, само че не старобългарски, а османски.

Друг такъв пример за историзъм е фразата: Οιδίπους σε μια γωνιά τραβάει μαλακία με τα γόνατα⁸, която буквално се превежда като: „Едип в един ъгъл се самозадоволява с коленете си“. Въпросната фраза представлява саркастичен израз, употребяващ се във връзка със съвременните прояви на едипов комплекс, било то и в най-леката му форма на всякакъв вид зависимост от майката или обобщено се използва за обозначаване на човек, който не е самостоятелен и има прекомерна нужда от грижи или някой „да му се прави на майка“. Затова в голяма степен изразът семантично отговаря на българското „мамино синче“, придобило народност с едноименната повест на Любен Каравелов.

В зависимост от това, кой компонент на думата се схваща като остарял, архаизмите могат да се разделят на няколко групи:

1. Лексикални архаизми. Думата е остаряла както по форма, така и по значение. Съвременните синоними нямат никаква формална връзка с архаизма.

Таблица 1

Език	Лексикален архаизъм, остарял и по форма, и по значение	Съвременни синоними
български	свише	отгоре
	сребролюбец	скръндза, евреин, чичо Скрудж
	службогонец	кариерист
	непотизъм	връзкаство, шуробаджанащина
гръцки	δραχμολάτρης (сребролюбец)	τσιγκούνης, φραγκοκίλερ, φραγκοφωνιάς

⁸ <<https://www.slang.gr/lemma/25586-kai-o-oidipous-se-mia-gonia-trabaei-malakia-me-ta-gonata>> (10.03. 2020)

	κυβίστηση	κωλοτούμπα
	κιμαδοσφαιρίδιον (кюфте на катаревуса)	κεφτές (кюфте)
	Пример: серβιτόρος: Τι θα παραγγείλετε; πελάτης: Κιμαδοσφαιρίδια και όρνιθα με γεώμηλα, δια τη συνοδεία ύδωρος παρακαλώ. Сервитьорът: Какво поръчахте? Клиентът: Каймосфера (вм. кюфте) и хвъркати видове (вм. пиле) със земни ябълки (вм. картофи) в придружение (вм гарнитура) и хидрантна течност (вм. вода)	

Примерът с „κιμαδοσφαιρίδιον“ вместо кюфте, което е лексема-балканизъм, характерна следа за общото османското културно минало на всички балкански народи – е част от по-мощна тенденция за изкуствена архаизация на съвременни и не-гръцки думи. От всички гръцки диалекти кипърският, поради изолираността си, е запазил най-много форми, характерни за старогръцки. Други примери за синтетично придаване на архаичност с цел „гръцко“ звучене на съвременни глобални понятия, навлезели през последните десетилетия най-вече чрез английски като lingua franca, са наименованията на различните спортни дисциплини, „прекръстени“ на гръцки, получили дори „старогръцко“ звучене, както показват примерите в приложената по-долу таблица.

Аналогичен е случаят с „измисляне“ на думи от Иван Богоров в български, но това явление се отнася до развитието на езика в диахронен план, не е основна тема на настоящето изследване, което разглежда младежките социолекти на балканските езици в синхронен план, затова само го споменаваме като историческа парадигма на един и същ процес в езика.

Видове спорт	
Английски	Гръцки
football	ποδόσφαιρο
handball	χειροσφαίριση
basketball	καλαθοσφαίριση
volleyball	πετοσφαίριση
tennis	αντισφαίριση
table tennis	επιτραπέζια αντισφαίριση

2. Семантични архаизми. Думата се употребява в съвременния език без формални промени, но не и в остарялото значение, много често с развитие на значението в антонимно или в несвързано с първоначалната семантика на думата.

Таблица 3

Език	Семантичен архаизъм	Остаряло значение	Съвременно значение на семантичния архаизъм
български	голяма носовка	наименование на буква	човек с голям нос
	вестник	вестител	вид медия
гръцки	πυρφόρος	просветител	разсипник
	κορμαρίων	атлет	кекав

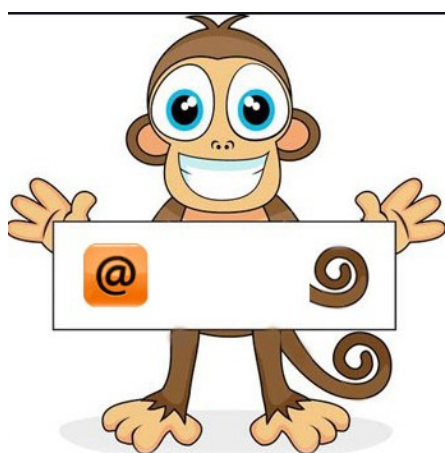
3. Словообразователни архаизми. Остарялата дума се различава от съвременната само формално, т.е. образувана е с друга представка или наставка. Например: *битва* – *битка*, *въвод* – *увод*, *възток* – *изток*, *παρασάγκα* – *σάγκα* (за голямо разстояние) Пример от гръцки – в случаите, когато се използва поставен пред дума *τεως* за бивш, вместо *πρῶην*.

4. Фонетични архаизми. Това са остарели форми на думите, които не отговарят на фонетичните изисквания на съвременния български език. Например: *чадо*, *безсоница*, *звон*, *земля*, *человек*, *κατίλαβα* вместо *κατάλαβα*. Запомнящ се пример за фонетичен архаизъм е емблематичната фраза на „царя“ Симеон Сакскобурготски – „*вєрвайте ми*“⁹, показателна за начина на говор от детството му, преди оспорваната, но наложена правописна реформа от 1945-та година за отпадане на ятовата гласна Ъ.

Възможно е някои думи, които в определен период са се смятали за архаизми, да възстановят позициите си в лексикалната система, например *кмет*, изхвърлена от социализма и реабилитирана през 80-те години на миналия век, *новинар* и *вестникар*, възрожденски думи, върнали се през 90-те не без помощта на едноименния вестник.

⁹ <https://www.bgjargon.com/word/meaning/Вервайте%20ми> (10.03. 2020)

Разглеждайки младежкия социолект в синхронен и диахронен план, откриваме, че през десетилетията, освен студентското преоткриване на някои архаизми, младежният сленг отново намира захранване в старобългарския с навлизането на най-новите технологии и понятия, за които се търси съответствие и словотворците отново имат поле за действие. Изглежда абсурдно, но именно старобългарският се явява източник на словесен запас за термини, свързани с новите технологии. Именно такъв е примерът с маймунското „а“, наричано още „кльомба“. Днес този знак повсеместно се използва като разграничител между потребителското име и домейна в адресите на електронната поща.

На английски език се произнася неформално „ат“, използвано по-рядко в български, а на руски – „сабака“ („куче“). На гръцки също е оприличен на животно: „παλάκι“ – патица. През 2012 г. поредното издание на Официалния правописен речник на българския език въвежда официално думата „кльомба“.¹⁰ В разговорната реч се ползват със сходна чистота „маймунка“, „маймуна“, „ухо“. Кльомбата събира множество прякори през годините. Символът „@“ се появява в средновековния български превод на Манасиевата летопис, както и в други средновековни документи. Там замества първата буква в думата „Амин“. Това визуално съвпадение е забелязано през 2007 г. от скулптора Александър Хайтов (син на Николай Хайтов). Според онлайн речници на старобългарски „кльомба“ означава грозно написана буква, но вероятно това е митологизирано тълкуване. За първи път думата „кльомба“ е употребена в телевизионното предаване „Добро утро“ по Българската национална телевизия в първото издание на телевизионната игра „Торнадо“ от автора и продуцент Пенко Русев, в желанието му за лаконичен изказ при упоменаването на имейла на играта. (Стоименова: 2017/Stoimenova: 2017). Подобно, чрез средствата на киното като изкуство, в съвременния гръцки сленг навлиза архаичният неологизъм, използван като синоним на *вагабонтин* - *έτερος καπνιστής - παλαπόντης* ή *μπαλαπόντης*, използван във филма „Υπάρχει και φιλότης“.

Подобно, чрез силата на медиите, в гръцкия сленг навлиза *παλαιόπουστας*¹¹ – семантично припокриващ се донякъде с българското „мазен гей“. Представлява псевдо-пуритански израз, който имитира катаревуса, използвайки старогръцки начин на словообразуване с корен турска дума, навлязла чрез аргото. Въведен е в употреба от актьора Михалис

¹⁰ <<http://ibl.bas.bg/ofitsialen-pravopisen-retchnik-na-balgarskiya-ezik/>> (10.03. 2020)

¹¹ <<https://www.slang.gr/lemma/9760-palaiopoustas>>

Ятропулос в шоуто „Джунгла“. Друг активен старогръцки термин, използван в съвременния сленг като синоним на гей - *πούστης* е *μαλακίων* – една от 79 старогръцки думи за *гей*, запазила се като употреба в съвременния сленг, където са регистрирани 500 думи за същия феномен, сред които на първо място по честота на употреба е не гръцка, а навлязлата като елемент на аргото през турски – *πούστης* (от тур. *poşt* – отзад) . Виж Приложението в края на студията: Регистрирани са 79 на брой старогръцки думи за *гей* с различните нюанси на тяхното значение. Сред тях намираме, макар и с различна семантика, най-популярната дума на съвременния сленг - *μαλάκας*.

По аналогичен път, чрез публично говорене, в гръцки е съживена и думата *μέζεα*¹² – мъжки полов орган. Думата става известна от речта на г-н Зурари, който я въвежда, за да избегне вулгарната гръцка лексика в гръцкия парламент, но всъщност резултатът е да обогати с архаично нововъведение нецензурния запас на съвременния гръцки. Думата *μέζεα* е от епоса на Омир и означава гениталиите на човек или на животно. В Одисеята тази дума е употребена при епизода на острова на феаките. Адаптацията на речта на политика за глухоними остава безсилна при момента на употреба на тази Омирова дума и заявява: „Отказвам се от работата си“ (виж изображението).

Трудно е да се намерят аналогични примери за български политици, които да са съживили елементи от старобългарски, подобно на гръцкия си колега, но са автори на други колоритни фрази като „разпределяне на порции“ и „много като тебе вече плакаха“, които могат да бъдат тема на други изследвания.

Аргото на младите е част от явленията, за които изследователят на езика „не може да си затвори очите“. Един от начините за изразяване на пренебрежително отношение или ирония и сарказъм към даден обект или явление е умишлено да се използват книжовни и архаични думи в неподходящ контекст. Остарелите думи, навлезли в сленга, са предимно историзми, които получават ново значение или отново се преизползват със старата си семантика. На пръв поглед влиянието на старобългарския и старогръцкия на всички езикови равнища в съвременния сленг се свежда до общуване в тесен филологически кръг, докато актуализирането на остарели лексикални и фразеологични единици с роден и чужд произход е далеч по-широко застъпено. Направеният анализ показва обаче, че навлизането на елементи от старогръцки и старобългарски далеч не е ограничено в рамките на студентското арго, а е непрекъснат и естествен процес, далеч по-активен и продуктивен в сленговете на два балкански езика, в които наблюдаваме не само сходни, но и напълно идентични общи тенденции във връзка с разглеждания феномен.

¹² <<https://www.slang.gr/definition/26758-mezea>>

Приложение (източник: Βερέττας, Μάριος. Τα Βρωμόλογα των Αρχαίων Ελλήνων. Αρχαίες χυδαιότητες, προστυχίες και βωμολοχίες. Αθήνα, 2007):

1. αβροβάτης: женствен мъж с женска походка [αβρός + βαίνω]
2. αβροβόστρυχος: женствен мъж с женска коса [αβρός + βόστρυχος]
3. αβροείμων: женствен мъж с женско облекло [αβρός + είματα = ρούχα]
4. αβροκόμας: женствен мъж с женска прическа [αβρός + κόμη]
5. αβρόπους: женствен мъж с женска походка [αβρός + πους = πόδι]
6. αἶτας / αἶτης: млад любовник, гадже. [άω = πνέω].
7. андробάτης: любовник на мъже [άνδρας + βαίνω = проχωρώ, εισχωρώ, μπαίνω, πηδάω]
8. андрόγυνος: андрогин от известния мит. На новогръцки семантиката на думата се развива в значение на двойка.
9. Ανδροθήλυσ: женствен мъж
10. Ανδροκοίτης: мъж, който гледа други мъже
11. Ανδροκόμος: мъж, който предлага любовните си грижи [κομέω = предлагам любовна грижа]
12. Ανδrolάγνος: мъжелюбец
13. Ανδρομανής: мъжеманяк
14. Ανδροπόρνος: мъжеуличник
15. Αρρητοποιός: [άρρητον + ποιόω = този, който върши неприлични действия (с мъже)]
16. Αρρητουργός: производно на по-горното
17. αρρενομίκτης: този, който се сношава с мъже
18. αρρενοφθόρος: този, който отнема девствеността на мъжете, прави ги гейове
19. βάτταλος: [πάτταλος = πάσσαλος = пенис] любител на пениси
20. γλουτής: лесен, дупедавец [γλουτός = κωλομέρι]
21. γονοπότης: този, който пие сперма (γόνος γίγνομαι).
22. γυναικανήρ
23. γυναικίας
24. γυναικόμιμος
25. γυναικόφωνος
26. γυναικοφυής
27. γύνανδρος
28. γύννις
29. εθελόπορνος: освидетелстван гей
30. εδρόστροφος: който привлекателно си клати задника
31. ημίγυνος
32. Ημιθήλυσ
33. θηλάρσην
34. θηλυδρία: с женско поведение
35. θηλυμίτρης: пак травестит с женска шапка [θήλυ + μίτρα = σκούφια]
36. θηλυπρεπής
37. θηλύστολος: друга дума за травестит, облечен с женски дрехи [στολή = облекло]
38. θρυπτικός: живеещ като жена [θρύπτω = ζω θηλυπρεπώς θραύω]
39. κατάπρωκτος: старогръцкото съответствие на съвременното гръцко πούστης, любител на задни преживявания
40. καταπυγόςυνος: на който му харесва отзад [κατά + πυγή = задник]
41. καταπύγων: любител на задното [< πυγή]
42. κέλωρ: младо гейче [κέλωρ = дете]
43. κίναδος: хитър гей [κίναδος = лисица]

—мъж с женско поведение

старогръцки думи за травестит

44. кίναϊδος: този, който прави пасивен секс [< κινέω = γαμιέμαι, ή πιθανόν πατρετυμολογία < κινώ (προκαλώ) την αιδώ]. В съвременното е със смекчена тежест на семантиката.
45. Κινησίας: любител на пасивния секс [< κινέω = γαμιέμαι]
46. Κεκίνημένος: наебан
47. κοπραγωγός: мъж на аналната тръба [κολομπαράς] [< κόπρος + αγωγός]
48. λαιकाστής: любител на мъжкия член [< ληκώ = πέος]
49. λακαταπυγών: мазен, зъл гей < λίαν + κατά + πυγή
50. λάσταυρος < λάσιος = μαλλιάρος + τ αύρος = πέος
51. λάστρις < λάσιος + τ αύρος
52. μαλακίας: изнежен < μαλακός
53. μαλακίων: мека китка < μαλακός
54. μαλακός: изнежен и мека китка (думата е използвана от апостол Павел за хомосексуалистите)
55. οπισθοβάτης < όπισθεν + βαίνω (μπαίνω) – който влиза отзад
56. οπισθοβατικός: който върви отзад
57. παθικός < πάθος: чувствителен
58. παιδεραστής
59. παιδίσκος
60. παιδοκόραξ
61. παιδομανής
62. παιδοπίπης
63. παιδοφιλής
64. παιδοφθόρος
65. παρατετλιμένος: гей с обръснати полови органи
66. πρωκτόσοφος: философ гей (Сократ)
67. πυγαίος < πυγή = задник
68. πυγαλγής: който го боли задника от честа употреба
69. πυγιστής: съответства на съвременното гръцко κολομπαράς
70. πυγοστόλος: който си украсява задника
71. σαυκρόπους: гей с женска походка < σαυκρός = τρυφερός + πους
72. σαύλος < αύω = ανάβω
73. σίφνιος / σιφνιαστής < σιφνιάζω = слагам си пръст отзад, от този старогръцки глагол произлиза и наименованието на о. Сифнос, може би е било излязло име на обитателите му
74. συβαρίτης: φιλήδονος και τρυφηλός, αλλά συχνά του γκεϊλικίου συμπεριλαμβανομένου
75. σφίγκτης: този, който си стиска задника < σφιγκτήρ του πρωκτού.
76. φίληβος: любител на гей тийнейджъри
77. φιλομείραξ
78. φοινικιστής: любител на групов гей секс, произлиза от идеята, че финикийците били такива
79. χαλκιδεύς: на халкидонците също им е било „излязло име“

} старогръцките аналогии на думата „педераст“

ЛИТЕРАТУРА

- Докулил 1962: *Dokulil, M. Tvoření slov v češtině: Teorie odvozování slov. Praha: Československé akademie věd.*
- Карастойчева 1988: *Карастойчева, Ц. Българският младежки говор. София: Наука и изкуство (Karastoycheva 1988: Karastoycheva, Ts. Balgarskiyat mladezhki govor. Sofia: Nauka i izkustvo).*
- Стоименова 2017: *Стоименова, Н. Нов речник на уличния жаргон. София: Милениум (Stoimenova 2017: Stoimenova, N. Nov rechnik na ulichnia zhargon. Sofia: Mile-nium).*
- Стойков 1945: Стойков, Ст. Софийският ученически говор. Годишник на Софийския университет. Историко-филологически факултет XLII. София (Stoykov 1945: Stoykov St. Sofiyskiyat uchenicheski govor. Godishnik na Sofiyskia universitet. Istori-ko-filologicheski fakultet XLII. Sofia). <slang.gr> (10.03. 2020)
- Weinreich, Uriel, William Labov & Marvin I. Herzog 1968, Empirical foundations for a theory of language change. In Winfred Lehmann & Yakov Malkiel (eds.), Directions for historical linguistics: a symposium, 96-195. Austin, TX: University of Texas Press.